

www.coalition.org.mk

НАЦИСТИЧКИОТ ТЕРОР

ВРЗ ХОМОСЕКСУАЛЦИТЕ

ОД 1933 ДО 1945

10-30.09.2012 МЕМОРИЈАЛЕН ЦЕНТАР НА ХОЛОКАУСТОТ НА ЕВРЕИТЕ ОД МАКЕДОНИЈА

Во текот на историјата, во разни општества, хомосексуалноста има привлечено најширок можен спектар на јавен интерес – од поттикнување, толеранција, криминализација, прогон, до прифаќање. Не секаде и не секогаш во сите овие фази и, сигурно, не секогаш по овој редослед. Општествениот однос кон хомосексуалноста, секако, треба најпрво да се согледува во релациите на општествениот однос кон сексуалноста, воопшто. Документите, фотографиите и текстовите во рамките на изложбата „Нацистичкиот терор врз хомосексуалците од 1933 до 1945 г.“ зборуваат за еден специфичен историски момент, во кој доминантната идеологија, меѓу другото, ја препознала сексуалноста како едно од важните полиња за контрола на општеството. Препознавањето на сексуалноста како елемент што треба да се контролира и да се уништи не е непознато во историјата, но нацистичката идеологија на „влеење“ тесно ја поврзувала сексуалноста со наталитетот и со просперитетот на државата и, со тоа, таа добила значење на државен инструмент за опстанок. Понатаму, со идејата за „зачувување и потенцирање“ на ариевската раса, нацистичките злосторници креирале јасни критериуми за регулирање на сексуалноста, со цел да се постигне саканата идна чистота на германското општество. Сексуалноста била само една од компонентите за креирање на државниот терор, кој се кршел преку грбот и преку судбините на голем број луѓе – а, во врска со хомосексуалните лица, нивната сексуалност била дефинирана преку осудување, прогон и преку казнување.

На почетокот на 20 век, хомосексуалниот идентитет во Европа начелно бил дефиниран преку три доминантни дискурси: правен, медицински и верски. Уште порано, во периодот на просветителството, бројни научни дисциплини почнувале да се занимаваат со човековата сексуалност. Желбата да се разбере „феноменот“ на истополовата љубов, во тоа време резултирала со политики на неприфаќање на хомосексуалноста. Правниот дискурс ја окарактеризирал хомосексуалноста како злосторство (голем број европски земји, во кривичните закони, хомосексуалниот чин го третираше како т.н. противприроден блуд), медицинскиот – како болест (со помош на психијатријата, како водечка дисциплина што ја лекувала хомосексуалноста) и верскиот – како грев. Тројството „злосторство-болест-грев“ дало значаен печат за разбирањето на хомосексуалноста во Европа на почетокот на 20 век.

Со доаѓањето на нацистичкиот режим на власт се оди и чекор понапред. Хомосексуалноста станува составен дел од биополитиката на нацистичката држава, на тој начин што идеолошки се прикажува како потенцијална опасност за сигурноста на општеството, воопшто, бидејќи, последиците од неконтролираната хомосексуалност можат да ги загорзат самите темели на државата. Така, човековата сексуалност станува важна компонента за зачувувањето и за одбраната на националната сигурност. Сфаќајќи ги крајно сериозно овој проблем и потенцијалното деструктивно влијание на хомосексуалноста, покрај вообичаените институции од тоа време што се обидуваа да ја „коригираат“ хомосексуалноста, нацистичката политика, во 1936 г., основа и Централна канцеларија на Рајхот за борба против хомосексуалноста и против абортусот. На тој начин сè било подготвено. Биле развиени политики, биле изградени институции и процедури, биле издадени наредби, а и првите концентрациони логори, само што не биле пуштени во погон.

Оваа изложба има за цел да покаже дека жртви на нацистичката политика, заедно со Евреите, Ромите, лицата со посебни потреби, лицата со душевни пречки, политичките неистомисленици и со останатите непријатели на Рајхот, биле и хомосексуалците. Долго време тие биле премолчувана и занемарена група на нацистички жртви, иако истражувањата, кои

сè уште се изведуваат, зборуваат за тоа дека повеќе од 100.000 лица биле уапсени поради хомосексуална ориентација и дека околу 50.000 уапсени лица завршиле во затворите или во институциите за лица со душевни пречки, а меѓу 5.000 и 15.000 и во концентрационите логори. Со своите методи за ликвидација на непријателите на Рајхот, нацизмот не само што успеал да зафати застрашувачки голем број жртви, туку и човековите судбини ги лишил од секаква трага на хуманост. Токму затоа оваа изложба прикажува што е можно повеќе човекови лица, кои, пред гестаповските фотоапарати (десен профил, однапред, благ лев профил) за време на сликањето за казненичките картони, се престрашени, тажни, збунети, но некои од нив (оптимистички се тешиме) и горди, пркосни, па дури и иронични.

Историјата на нацистичкиот терор траела предолги 12 години (1933-1945) и, несомнено, оставила длабока траума кај своите бројни жртви. Специфичноста на хомосексуалните жртви е тоа што, по завршувањето на војната, нивниот прогон не запира, а некои од нив морале да продолжат да ги отслужуваат доделените затворски казни и по ослободувањето од логорите. Имено, законската основа што го овозможила нацистичкиот терор врз хомосексуалците стапила во сила во 1987 г., односно, долго пред појавата на нацистичката идеологија, додека нацистичката ревизија на Кривичниот закон, во делот што се однесува на хомосексуалните мажи, останала актуелна уште дваесетина години по војната. Дури со будењето на хомосексуалното движење, кон крајот на 1960-тите години, почнува да се создава клима за историјата посистемски да се позанимава и со хомосексуалните жртви на нацистичкиот режим.

Денес, сакаме да веруваме дека овие моменти на колективно лудило, омраза и на страв веќе не се можни. Со развојот на демократиите на територијата на Европа, и ставовите за хомосексуалноста наголемо се менуваат од 1945 г. наваму. Правниот дискурс, од позицијата на казнување преминува во позиција на заштита на припадниците на сексуалните и на родовите малцинства. Германската влада, во 2008 г., со подигнувањето на споменик во Берлин, им оддава почит на хомосексуалните жртви на нацизмот, а Парламентот, во 2002 г., сите нив ги амнестира. Некои земји создаваат не само темелни рамки за толеранција на различноста, туку и развиваат политики што се залагаат за потполно прифаќање на хомосексуалниот идентитет како рамноправен со сите останати во широкиот спектар на човековата сексуалност. Сакаме да веруваме дека сеќавањата што ги оживуваме со оваа изложба придонесуваат за намалување на хомофобијата и за хумано прифаќање на сите наши разликувачки идентитетски карактеристики, кои мора да станат предност, а не опасност, при воспоставувањето на квалитетен живот во современото општество.

Гордан Босанац
Звонимир Добровиќ
„Квир Загреб“ (Queer Zagreb)

Германија и хомосексуалноста до 1933 година

Од основањето на Германското Царство, на чело со царот Вилхелм I, според членот 175 од Кривичниот закон од 1871 г., „неприродниот блуд меѓу двајца мажи“ се казнувал со затвор до две години. Во законот не се појаснувало што сè опфаќа синтагмата „неприроден блуд“, ниту, пак, се споменувала хомосексуалноста кај жените. И покрај обидите на католичките партии од центарот да почне да се казнува и хомосексуалноста меѓу жените, членот 175 и натаму се однесувал само на мажите. Меѓутоа, истовремено со обидите на националистите хомосексуалноста уште посистематично да се прогони, во јавната, политичката и во медицинската сфера се одвивале дебати за потребата од членот 175 и за неговата смисла. Околу 1920 г., во поголемите германски градови доаѓа до будење на супкултурата, што е последица од социјалните, економските и политичките превирања, пред и по Првата светска војна, и сè поголемо нагласување на потребата од индивидуални слободи и права.

Вајмарскиот период: 1919 – 1933

Во почетокот на 1930-тите години Берлин имал 4 милиони жители, од кои околу 350.000 хомосексуални мажи и жени. Бројот на приватните истополови друштва, здруженија, барови, кафулиња и ноќни клубови бил во пораст. И покрај тоа, хомосексуалните мажи, и понатаму биле подложувани на прогон, врз основа на членот 175 и биле приморани да живеат посокриено од лезбијките, со постојан страв од изложување пред јавноста и пред полицијата. До 1924 г., бројот на судски процеси на годишно ниво изнесувал околу 450, а тој број, во текот на 1925 и 1926 г., се зголемил на 2.000. Традиционалистите и конзервативците ја доживувале хомосексуалноста како епидемија и како општествена расипаност.

Политиката и правната реформа

Како предмет на расправа во медицината и во психијатријата, до 1920 г., хомосексуалноста станала и пошироко општествено-политичко прашање. Најгласниот борец за ревизија на членот 175 и за реформа во медицинскиот пристап кон хомосексуалноста бил д-р Магнус Хиршфелд (Magnus Hirschfeld), соосновачот на Институтот за сексологија, и тој тврдел дека хомосексуалноста не е ниту злосторство, ниту болест. Со поддршка од водечките германски мислителци од тоа време, Хиршфелд ја предводел борбата за укинување на членот 175, со што би се декриминализирала хомосексуалноста.

Од друга страна, пак, неколку националистички и конзервативни партии, вклучувајќи ја и сè попопуларната Национал-социјалистичка партија, повикувале на поостро санкционирање на хомосексуалноста, со цел таа целосно да се елиминира.

Рихард Грин (Richard Grune), „Солидарност“ – цртеж од 1974 г. Грин бил уапсен во 1937 г., врз основа на членот 175 и бил затворен во логорите Сашенхаузен (Sachsenhausen) и Флосенберг (Flossenbuerg) до 1945 г.
Извор: *Schwules Museum*

Нацистите сметале дека хомосексуалците во себе носат заразна и наследна „дегенеративност“ што ги загрозувала силата и стабилноста на германската нација.

Нацистичката идеологија на прогон

Според зборовите на Адолф Хитлер, нацистичката држава имала намера да „промовира победа на подоброто и на посиленото и да бара субмисија на поинфериорното и послабото“. Повикувајќи се на науката евгеника (студија за подобрување на наследството преку селективно одгледување), нацистичката идеологија го сметала за свое право преземањето мерки против оние за кои се верувало дека ја чинеле послаба т.н. ариевска линија. Според нацистите, хомосексуалноста ја чинела послаба Германија на неколку начини: се сметала за една од причините за понизок наталитет и за зараза што може да доведе до епидемија, особено меѓу ранливата млада популација. Понатаму, хомосексуалноста можела да доведе до создавање на држава во држава, бидејќи се верувало дека хомосексуалците создаваат издвоени групи на интерес. На крајот, како што се сметало, хомосексуалноста го загрозувала општествениот морал. Нацистичката идеологија на прогон „на поинфериорните и на послабите“ придонесувала за сè пошироко клонење кон државна нетолеранција и кон бруталност.

Сцена на танц на истополова двојка во „Елдорадо“.
Извор: *Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz – Berlin*

Новиот поредок: 1933 – 1939 г.

Нацистите доаѓаат на власт во 1933 г., со програмата за закон и за ред за поттикнување на традиционалните вредности и со идеологијата за расна чистота, која вклучувала жесток антисемитизам и прогон на непожелните општествени групи. Во своите први чекори на создавање на „новиот поредок“, во општ напад на „јавниот неморал“, власта ги затворила сите собиралшта на хомосексуалците и забранила секаква нивна организација и публикација. Пред самиот почеток на кризата во средината на 1934 г., нацистичката пропаганда ја поврзувала хомосексуалноста со обидите за рушење на власта, па дури и со предавство, со што општествената нетолерантност кон хомосексуалните лица била охрабрувана и поддржувана. Во 1935 г., членот 175 од Кривичниот закон бил преправен, а дополнителната судска пракса на овој закон радикално ги проширила дефинициите за казните „неморални чинови меѓу мажите“. Спроведувањето на вака проширениот член 175 им припаднало на криминалната полиција и на Гестапо, кои, во 1936 г., се соединиле во СС-трупите, под водство на (Рајхфирерот) Хајнрих Химлер. Во периодот што траел триесет месеци, од почетокот на 1937 до средината на 1939 г., повикувајќи се на членот 175, германската полиција привела речиси 78.000 мажи, од кои една третина била осудена и затворена.

Уништувањето на културата

Германските хомосексуалци ги почувствувале резултатите од новата власт уште во првите недели по именувањето на Хитлер за канцелар, во јануари, 1933 г. Полицијата и СА (Јуришните одреди) уште во февруари почнале да ги спроведуваат одредбите за укинување и за затворање на хомосексуалните барови и клубови и за укинување на публикациите со сексуална содржина. Во следните неколку месеци, поголемиот дел од собиралштата за хомосексуалци бил затворен, што го нарушило нивниот друштвен и јавен живот.

На 6 мај, 1933 г., нацистичките студентски групи и приврзаници го нападнале и го ограбиле Институтот за сексологија на д-р Магнус Хиршфелд, еден од берлинските симболи на сексуалната реформа. Четири дена подоцна, поголемиот дел од библиотеката во институтот била уништена, а книгите биле јавно спалени, поради т.н. уништување на „антигерманскиот дух“.

Падот на Рем

Хомосексуалноста на Ернст Рем (Ernst Röhm), заповедникот на СА, била добро позната. Хитлер овој факт, главно, го игнорирал, сè додека Рем и неговите СА ѝ помагале на партијата да дојде на власт. Откако тоа го постигнале, во јануари, 1933 г., Рем помогнал и во радикалната „втора револуција“, која заедно

со германската војска и со важните индустријалци можела да биде загрозувачка за битните сојузници на Хитлер. Ернст Рем бил фатен, а подоцна и убиен од страна на Елитната единица на чувари на Хитлер, под обвинение дека подготвувал удар. Останатите заповедници на СА и голем број политички неистомисленици, биле убиени на 30 јуни, 1934 г., во „Ноќта на долги ножеви“. Рем бил убиен откако одбил да изврши самоубиство.

Како дел од нацистичкото јавно оправдување за неговото убиство, хомосексуалноста на Рем била поврзана со политиката на предавство.

Водачите на прогонот

Пред случувањата во 1934 г., на Рем му биле подредени црнокошулашките паравоени единици на СС, предводени од страна на Хајнрих Химлер. Со убиството на Рем и со намалувањето на улогата на СА, Химлер и елитната заштитна единица на СС, чуварите на „расните норми“, му одговарале директно на Хитлер. Авторитетот на Химлер нагло пораснал и во 1936 г., тој ја добил титулата „водач на Рајхот за СС и заповедник на германската полиција“. Под надзор на Химлер била и униформираната, криминална и тајна полиција – Гестапо. Уште од октомври, 1934 г., хомосексуалните случаи ги следел специјалниот оддел II – 1 што функционираше во склоп на Гестапо.

Како гласен поборник за расна чистота, Химлер бил еден од главните виновници за геноцидот врз европските Евреи. Овој голем критизер на хомосексуалноста ги следел сите злосторства извршени врз илјадници осудени, уапсени, затворени и убиени мажи што го прекршиле членот 175.

Надзорот и полициските списоци

Најнапред, државата се обидува да воспостави закон и ред со следењето на „професионалните“ криминалци и на „познатите сексуални престапници“. Во вторава категорија не спаѓале само мажите со две осуди врз основа на кршењето на членот 175, туку и оние за кои постоел сомнеж дека го прекршиле овој член. Уредбата од февруари, 1934 г., пропишувала полициски надзор и на овие лица и одобрувала ограничување на нивните активности.

Во октомври, 1934 г., Гестапо се занимавал со истражување и со собирање на информации за хомосексуалците. Во телеграмите што биле праќани до сите полициски станици се барало сите нови и постојни списоци на осомничени хомосексуалци да бидат доставени до Специјалниот оддел II – 1 на Гестапо во Берлин.

Во следните телеграми било наложено во списоците да се додаде и припадноста во одредена партија, а особено во нацистичката.

Сè поголемото вмешување на полицијата во приватниот живот на хомосексуалците, некои од нив ги натерало да емигрираат онаму каде што можеле, но поголемиот дел, поради страв, почнале да ја прикриваат сопствената хомосексуалност. Многумина се ожениле, додека други излезот го нашле во самоубиство.

Ревизијата на членот 175

Како дел од масовните измени на германскиот Закон за казнена постапка, нацистичките правници го ревидирале и членот 175. Објавен на 28 јуни, 1935 г. и стапен во сила на 1 септември, 1935 г., ревидираниот закон ја нагласувал казнената одговорност на двајцата мажи вмешани во „извршениот блуд“. До 1938 г., германските судови одредиле дека која било намера меѓу двајца мажи е можен повод за апсење или тужба, па дури и „обично погледнување или допирање“.

Централната канцеларија на Рајхот за спречување на хомосексуалноста и на абортусот

Со тајната одредба од 10 октомври, 1936 г., во рамките на криминалната полиција, Хајнрих Химлер воспоставил посебна канцеларија за борба против хомосексуалноста и против абортусот. Ова „спојување“ не било случајно, бидејќи директно се однесувало на нацистичката популациска политика. Токму поради влијанието врз германската стапка на наталитет, машката хомосексуалност и абортусот биле мети на централизирана полициска контрола.

Под водството на Јозеф Мајсингер (Josef Meisinger), водачот на Специјалниот оддел II – 1 на Гестапо, задолжен за хомосексуалните случаи, канцеларијата, која вклучувала 18 запослени, објавувала политички насоки и многу брзо станала главно место за решавање на хомосексуалните случаи и на абортусите. По основањето на канцеларијата, Химлер им наредил на сите локални полициски станици да му ги испратат сите извештаи за процесите започнати според членот 175, доколку во нив станува збор за членови на нацистичката партија или на нејзините организации, за челни луѓе во цивилните или во воените служби, во црковните редови или за Евреи. Во текот на четири години, канцеларијата собрала 42.000 лични податоци за осомничени или за уапсени хомосексуалци.

Пријавите

Полициската работа на детектирање на осомничени хомосексуалци најмногу зависела од пријавите на граѓаните. Нацистичката пропаганда, која хомосексуалците ги означувала „како асоцијални паразити и како државни непријатели“, само ги засилила веќе постојните предрасуди. Граѓаните ги пријавувале мажите и поради најмала алузија на хомосексуалност. Подари порастот на судски процесирања на хомосексуалците од 1933 г. натаму, во април, 1937 г., Јозеф Мајсингер гордо изјавил: „Мора да ја земеме предвид сè поголемата подготвеност на граѓаните да ја пријават хомосексуалноста, како резултат на национал-социјалистичката кампања“.

Врз основа на информациите од доушниците, Гестапо и криминалната полиција арбитарно ги затворале и ги испрашувале осомничените и можните сведоци. Оние што биле пријавувани, морало да ги издаваат имињата на пријателите или познајниците и, на тој начин, и самите станувале доушници. Иако, претходно за отпочнување на казнена постапка доказите биле и повеќе од потребни, во овој период и самото обвинение било доволно.

Helden des Tages.

III.

Dr. Magnus
Hirschfeld.

„Долу член 175!“. Карикатура на Магнус Хиршфелд од весникот „Lustige Blätter“, 26 ноември, 1907 г. Со неа се исмева неговиот 30-годишен труд да се укине членот 175.

Извор: *Schwules Museum*

Апсењата

За време на нацистичкото владеење, врз основа на прекршувањето на членот 175, се уапсени околу 100.000 мажи, од кои 78.000 во рок од три години, во периодот од именувањето на Химлер за водач на германската полиција, во 1936

г., до почетокот на Втората светска војна, во 1939 г. Најголемиот број на жртви бил од работничката класа. Со оглед на тоа што не можеле да си дозволат станови и куќи, тие наоѓале партнери на јавни места, со што се излагале на голем ризик и на можност од полициска замка. Како што се пренесувале вестите за масовните апсења, така германските хомосексуалци оправдано ги обземал сè поголем страв.

Пресудите

Половина од 100.000 мажи уапсени меѓу 1933 и 1945 г. се осудени поради прекршување на членот 175. Со порастот на бројот на уапсени и со ревизијата на законот во 1935 г., бројот на осудени се зголемил десеткратно, во однос на периодот на Вајмарската република, и, во 1938 г., кулминирал со број од 8.500 осудени. Затворските казни, најчестиот облик на казнување на хомосексуалците во времето на нацистите, варираше во зависност од сексуалните дејствија и од досието на вмешаното лице.

За многумина затворот значел тешка работа, како дел од нацистичката ре-едукациска програма. Условите во германските затвори, казнено-поправните установи и во казнените кампови биле бедни, а затворените врз основа на членот 175 морале да ги трпат бруталноста на чуварите и омразата од другите затвореници.

„Заштитата“ во концентрационите логори

Се проценува дека за време на нацистичкото владеење низ концентрационите логори поминале меѓу 5.000 и 15.000 хомосексуалци. Под називот „заштитен притвор“ (Schutzhaft), кој е замислен така што ќе ги „штити поединците од општествена омраза“, Гестапо, без налог, ги апсел и ги праќал во концентрационите логори осомничените хомосексуалци, политичките неистомисленици и останатите – особено Евреите, како и сите оние што го „навредувале германскиот народ“. Главните кампови, Сашенхаузен (Sachsenhausen) на север, Бухенвалд (Buchenwald) во центарот и Дахау (Dachau) на југ, требало да ги „превоспитаат“ затворениците преку дисциплина и преку тешко физичко робување. Хомосексуалните затвореници, препознатливи по розовите триаголници, со кои биле обележувани во логорите, морале да поднесуваат мачно физичко и сексуално злоставување од страна на чуварите на СС. Стравувајќи од понатамошни предрасуди, останатите затвореници ги одбегнувале обележаните хомосексуалци, ги изолирале и ги оставале беспомошни.

Градските власти во Берлин ги заоструваат мерките заради одржувањето на моралноста и со тоа ги затвораат клубовите и баровите што ја привлекувале декаденцијата, вклучувајќи го и клубот „Елдорадо“. Есента, 1932 г., во времето на парламентарните избори, „Елдорадо“ е претворен во локална канцеларија на нацистичката партија.

Извор: *Landesarchiv Berlin*

Прогонот за време на Втората светска војна, од 1939 до 1945 г.

Пред почетокот на Втората светска војна, со нападот на Полска, на 1 септември, 1939 г., повеќе од 2 милиона луѓе (меѓу нив и илјадници хомосексуалци) се повикани во војска. За време на годините во војна, околу 7.000 војници се осудени и затворени врз основа на членот 175, а, по истекот на казната, се натерани да се вратат на фронтот.

Во летото, 1940 г., Химлер наредил сите хомосексуалци што „завеле повеќе од еден партнер“, по извршувањето на затворската казна, да се пратат во логорите. Овој „заштитен притвор“ можел да се прекине доколку лицето се подложи на кастрација, и тоа своеволно, или, од 1942 г., по наредба на логорскиот заповедник.

Хомосексуалците во војската

Со повторното воведување на задолжителното служење војска за сите мажи на возраст од 18 до 45 години, во 1935 г., германските хомосексуалци требало да го служат воениот рок во Вермахтот (Wehrmacht). Германскиот воен закон на хомосексуалците не им го забранувал служењето на воен рок, па дури ни на оние што така биле осудени. Тоа резултирало со регрутирање на илјадници хомосексуалци, кои биле присилувани да му служат на режимот што ги прогонувал како цивили. Хомосексуалните активности во војската биле регулирани со членовите 175 и 175а.

Со оглед на тоа што голем број хомосексуални мажи биле повикани во војска, бројот на осуди, исто така, растел. Уапсените војници се соочувале со застрашувачки казни. Лицата што биле осудени со формулацијата „непоправливи хомосексуалци“, или, пак, поради злоупотребата на авторитетот, според членот 175, биле отпуштани од војската, затворани и праќани во концентрационите логори. Оние што биле прогласени за заведени, морале да отслужат казна, по што биле враќани во војската.

Прогонот на окупираните територии

Како што германските сили се движеле низ Европа, на освоените територии биле воспоставувани членот 175, како и слични закони, со цел да се промовираат германските политички цели. Во анексираните области, а најмногу во Австрија, северна Чехословачка, северна Полска, покраината Алсак-Лорен и во Луксембург, бил наметнат германскиот закон за да делува на ширењето на идејата за хомосексуалноста како злосторство. Во земјите под нацистичка власт ситуацијата варираше. Присуството на т.н. хомосексуална дегенеративност меѓу домашното население на тие области, на нацистите не им значела, освен во случаите кога таа

можела директно да влијае на Германија. На тој начин, надвор од Рајхот, нацистите не ја прогониле хомосексуалноста ни приближно до онаа мера, во која тоа го правеле во својата земја.

Кастрацијата и „медицинското“ лекување

Потрагата по медицинско лекување на хомосексуалноста траела за време на целиот нацистички период.

Кастрацијата е озаконета во 1933 г., како средство за уништување или за слабеење на „девијантните нагони“ кај „опасните криминалци“, но не била препорачлива за случаите според членот 175. По 1935 г., мажите осудени врз основа на членот 175 можеле своеволно да се подложат на кастрација заради „ослободување од нивниот дегенеративен сексуален нагон“. До 1943 г., предлог-законот против „странците во заедницата“ наложувал задолжителна кастрација на осудените хомосексуалци. Неговото службено прогласување го спречила војната. Кон крајот на 1943 г., Химлер одобрил медицински експеримент, со кој требало да се „исправи“ хомосексуалноста со помош на хормонски терапии и на операции, а нив, врз затворените во логорот Бухенвалд, ги вршел лекарот на СС, Карл Вернет (Carl Vaernet).

Изборот за еутаназија

Убиствата на непожелните за време на нацистичкото владеење започнале уште веднаш по почетокот на војната. Еуфемистички биле наречени „еутаназии“, под превезот на скратувањето на неподносливата болка, и, за таа цел, биле избрани лекари што имале дозвола за убиство. Програмата наречена „Операција Т4“, на почетокот, била насочена кон лицата под државна и под приватна помош, вклучувајќи ги и мажите што биле осудувани и хоспитализирани поради хомосексуалност, врз основа на членот 175.

Меѓу 1939 и 1945 г., бројот на убиства со еутаназија се искачил на 200.000, а, со проучувањата на досиејата на само 1.400 пациенти што биле хоспитализирани по 1942 г., откриени се 17 случаи на убиства на хомосексуалци со инјекција или со изгладнување.

Војната и концентрационите логори

Во јуни, 1940 г., Химлер ѝ наложил на криминалната полиција, „во иднина, штом ќе бидат пуштени од затвор, сите хомосексуалци што завеле повеќе од еден партнер, да бидат сместени во превентивен притвор (Vorbeugungshaft) во концентрационен логор“. Овој радикален чекор, кој требало да ја сопре хомосексуалната „зараза“, за илјадници хомосексуалци осудени според членот 175 или за оние чии полициски досиеја содржеле информации за партнери, всушност, значел долго затвореништво во логорите, по отслужувањето на затворската казна.

Провала во Институтот за сексологија.
Извор: *Schwules Museum Berlin*

Прогон по прогонот

Откако Сојуниците ја ослободиле Европа, на почетокот на 1945 г., стотина илјади затворени во логорите се пуштени на слобода. Меѓутоа, нацистичката ревизија на членот 175 од 1935 г. останала непроменета. За време на траењето на сојузничката окупација, некои хомосексуалци биле приморани на целосно отслужување на доделената затворска казна, и покрај тоа што веќе некое време поминале во концентрационите логори. Нацистичката верзија на членот 175 останала на сила во Федералната Република Германија (Западна Германија) сè до 1969 г. Тогаш овој член е преправен, а хомосексуалните односи меѓу мажите над 21 година се декриминализирани.

Продолжението на правната и на општествената осуда на хомосексуалноста во Германија го засенува признавањето на хомосексуалците како жртви на нацистичкиот прогон. Во јуни, 1956 г., отштетниот закон на Западна Германија за жртвите од нацистичкото владеење, хомосексуалците што биле затворани во концентрационите логори ги прогласува за неквалификувани за добивање на отштета. Својата прва јавна комеморација хомосексуалците ја примиле во говорот на западногерманскиот претседател Рихард фон Вајзекек (Richard von Weizsäcker) , на 8.5.1985 г. – по повод 40-годишнината од завршувањето на војната.

Четири години по обединувањето, во 1990 г., Германија го поништила членот 175, а, во мај, 2002 г., германскиот Парламент ги помилувал сите хомосексуалци осудени врз основа на членот 175 за време на нацистичкиот период.

In memoriam

Од 1984 г., во многу градови, им се подигнуваат споменици на хомосексуалните жртви на нацистичкиот режим и со отвораат меморијални центри на просторите на некогашните концентрациони логори.

Споменик на хомосексуалните жртви на нацизмот во Берлин
Извор: *Queer Zagreb*

Поставка:

Гордан Босанац
Звонимир Добровиќ

Staatsarchiv Würzburg
Schwules Museum Berlin
United States Holocaust Memorial Museum,
Washington DC

Текст за изложбата:

д-р Едвард Филипс (dr. Edward Phillips) –
United States Holocaust Memorial Museum,
Washington DC

Посебна благодарност:

dr. Neal Guthrie, USHMM
dr. Edward Phillips, USHMM
dr. Greg Naranjo, USHMM
Jörg Leidig, Schwules Museum
dr. Tvrtko Jakovina, Filozofski fakultet u Za-
grebu
Nataša Bijelić
Dragana Rajković

Архива / Координација на проектот:

Гордан Босанац
Наташа Бодрожик
Звонимир Добровиќ

Превод од англиски:

Јелена Баста
Звонимир Добровиќ
Јелена Граовац
Карла Хорват Црногај

Превод од хрватски:

Борче Арсов

Уредник на каталогот:

Звонимир Добровиќ

Ликовно обликување на изложбата и на каталогот:

Андре фон Ах

Користени материјали од следните архиви:

Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz (bpk)
Brandenburgisches Landeshauptarchiv
Potsdam
Bundesarchiv Koblenz
Dokumentationsarchiv des österreichischen
Widerstandes (DÖW)
Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen-
Stiftung Brandenburgische Gedenkstätten
Institut für Zeitgeschichte München-Berlin
Landesarchiv Berlin
Niedersächsisches Landesarchiv - Staatsar-
chiv Osnabrück
приватни архиви: Ewald Kentgens, Wil-
helm Kroepfl

Финансиска поддршка:

Логистичка поддршка:

Коалиција 'Сексуални
и здравствени права на
маргинализираните заедници'

Во соработка со: United States
Holocaust Memorial Museum,
Washington DC and Schwules Museum,
Berlin